

Слађана Ристић Горгиев¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

УДК 1(091)
Приказ
Примљен: 22. 05. 2011.

ФИЛОЗОФИЈА И УТЕХА

Мухић, Ферид (2011), *Филозофи ушешитишли*. Скопје: Тубернакул.

Од Боетија и његове *Ушехе филозофије*, па све до *Филозофа ушешитишља* Ферид Мухића, нисмо имали прилике да на директан начин повежемо ова два појма: **филозофију** и **утеху**. Било је и аутора и дела који су их индиректно доводили у везу, али никада тако јасно и експлицитно као овде. И док нам Боетије у својој *Ушеси филозофије* говори о предивној Софији која га походи у тамници, док чека смртну предусу, Ферид Мухић нам открива да је **утеха** била главна инспирација и мисија највећих филозофских умова и стубова античке филозофије – Сократа, Платона и Аристотела. О каквој **утехи** је реч? О оној јединој која је била потребна Боетију суоченим са смрћу, и оној јединој коју душа препознаје као своју, када потражи спас од пролазности и пропадања. Заиста, упркос великим разликама између људи, већина свој начин живота гради на вредносним парадигмама које су сконцентрисане око два одговара – или се живот завршава физичким умирањем, или душа наставља да живи и после смрти. Упркос разликама, самртни час препознаје само један одговор, само једну истину и само једну **утеху** - **вечни живот!** Не ради се о дакле о **утехи** као психолошкој, већ о **утехи** као онтолошкој категорији. Упркос егзистенцијалној узнемирености човека у суочењу са коначношћу, класици античке филозофије Сократ, Платон и Аристотел промовишу објективно постојање света вечности. Књига *Филозофи ушешитишља*, кроз филозофска дела највећих умова античког мишљења, обнавља заборављену сотериолошку димензију филозофије и питање спаса и вечности поставља као централно филозофско питање.

Аутор, професор Ферид Мухић, овом књигом озбиљно доводи у питање већ позната и класична тумачења Платонове и Сократове филозофије у којима је тема бесмртности сасвим маргинализована и у којима се филозофија ових хеленских мислилаца најчешће види као почетак рационалистичког западноевропског мишљења. Сведоци смо депоетизације и десакрализације многобројних ставова који су саставни део Платонових и Сократових учења.

Ако смо и навикли да на Сократа, Платона, Аристотела гледамо као на рационалисте, идеалисте или дијалектичаре, скоро је извесно да ћемо након ове књиге схватити да је централна тема свих ових великана била пре свега и изнад свега **утеха!** Кроз чрвсту логичку аргументацију засновану на изворима,

¹ sladjana.ristic.gorgiev@filfak.ni.ac.rs

аутор наглашава да су и Сократ и Платон, пре свега филозофи сакралног и код њих свака тема добија своја разјашњења у перспективи божјих атрибута.

Стога, ако смо навикли да на филозофију гледамо као на некакав инструмент, критику, или степенице које никуда не воде, Ферид Мухић нам врло јасно указује да те степенице воде директно у **небо!** Основна мисија филозофије није само у заснивању методологије спознаје, нити у повезивању знања у научни систем, већ пре свега у томе што нуди аутентичну утеху од пролазности и смрти, и аутентичне доказе о бесмртности душе. Ако нам Хајдегер каже да је човек биће ка смрти, Ферид Мухић нам каже да је човек биће ка бесмртности, и да су управо највећи умови антике на доказима постојања бесмртног света градили своје филозофске системе. Ферид Мухић нас упознаје са најважнијим утешитељским доменима Сократа и Платона, наговештавајући да ће о Аристотелу говорити у посебној књизи, мада нас и овде обавештава да је мисија свих њих једнака – да кроз најважнију садржину човекове душе, потврде најважнију потребу човековог живота: вечно постојање!

Филозофија доноси истину и утеху, човек није остављен да вечно страда у пролазности и смрти. И док је „Сократ први од великих филозофа утишитеља објединио разум и вољу, човека и његову душу, објединио их на заједничком задатку, да постигну истинско знање и утеху“ (стр. 122), Платон каже да смрт није крај већ пресељење. Платон не жели само да утеши људе без аргумената, нити да мења, прећути или фалсификује истину „...он једноставно преноси чињеницу бесмртности онако како ју је он сазнао, као филозофски конзистентно демонстрирану истину о којој је понудио све доказе, који су и њега самог убедили!“ (стр. 292).

Шта је онда условило запостављање и маргинализовање ових тема у Сократовој и Платоновој филозофији? Свако време па и ово наше робује одређеним *зablудами* или како би Бекон рекао *идолима*, који онемогућавају ближе и аутентичније читање хеленских аутора. Једна врста идола има оптимистички призив и заснива се на претераној вери у моћ људског разума и логике, а друга се читава у песимистичком осећању немоћи човека пред неумитном судбином. Аутор *Филозофа утешитеља*, Ферид Мухић, полемише и са једним и са другим ставом, наводећи неколико психолошких и методолошких разлога који су довели до маргинализовања сакралних тема у филозофији античких филозофа.

Један психолошки разлог концентрисан је у лику Б. Расела који јасно изражава негодовање у односу на Сократа, осуђујући га на научно чистиште, сматрајући Сократа религиозним занесењаком и мистичарем, који није допринео верификацији научне димензије у филозофији, већ је те садржаје мешао са мистичним елементима. Психолошки корен оваквих ставова по Ф. Мухићу налази се у чињеници што су Сократ и Платон епистемолошки и аксиолошки објективисти, док Расел изражава позицију епистемолошког и аксиолошког субјективизма. Један субјективист никада не може да успостави супстанцијалну комуникацију са позицијом објективизма. Субјективизам заговара став да оно што лично, субјективно није виђено суштински и не постоји, у случају Б.

Расела оно што није виђено рационалним умом. Зато је тешко разумети ставове Платона и Сократа који тврде да вредности не само што постоје као егзистенцијали, него представљају објективну и реалну **утџеа** за човека.

Други психолошки разлог оличен је у ставу Ф. Ничеа. Док Расел осуђује Сократа за премалу дозу рационализма, Ниче супротно Раселу, Сократу замера превелику дозу рационализма, наглашавајући да са њим почиње доминација ере рационалног која раскида са дионизијским тј. уметничким, односно ирационалним у човеку. Филозофија Ничеа заснована је на разумевању живота као херојског чина, у коме се човек суочава са својом баченошћу у свет и ништавношћу и у коме је суочен са непријатељским хаосом. Сократ супротно Ничеу сматра да живот има вредност и да исти није заснован на хаосу, него на смислу. У психолошком смислу речи Сократ уништава оправданост и драматичност херојског чина оличеног у Ничеовом надчовеку. Сократ својом филозофском мисијом пориче смрт и њен апсолутни карактер и говори о реалној утемељености наде. Сократ и Платон тврде да људи имају задатак који је повезан са оним будућим и постхумним светом, да је тај задатак већи од свих које је пред нас поставио овај живот, да је „тај задатак значајнији подвиг од свих јуначких подвига који се односе само на свет“ (стр. 25).

Филозофија Платона и Сократа не само што у себе нужно укључује и мистичку и религиозну димензију, него тражи и више од тога – да јој се верује на реч! Управо се у томе налазе две важне психолошке препреке ради којих и Ниче, али и Б. Расел имају негативан однос према Сократу.

Савремене интерпретације Сократа и Платона ограничене су и методама које се користе у тим интерпретацијама. У суштини оне се свде на две методе које имају два различита приступа читању филозофије – један је **аналитички**, а други **херменеутички**. И док први метод тумачењу приступа кроз евидентне чињенице, други отвара простор за читање филозофије као науке о вредностима.

Аналитичка интерпретација своди се на низ узајамно логички повезаних премиса. Ова метода темељно разрађује сваки појединачни став Платона и Сократа, и не бави се везом једног и другог става аутора, још мање везом Сократа и Платона, уколико се та веза не заснива на строгом логичком закључивању. Уколико се неки ставови покажу као недоследни, аналитичка метода их одбацује, јер она се не бави целином, већ само деловима.

Херменеутичка интерпретација је отворенија за разумевање аксиолошких елемената у филозофији, што је посебно важно када се ради о Сократу и Платону. За разлику од аналитичке методе она се не задржава на фокусирању и тражењу недоследности ставова. Али треба нагласити да је и херменеутичка интерпретација рационална метода у којој истина представља увек један вид резултата, свдећи се на низ логичких и мисаоно процедурално повезаних постуака.

У том смислу професор Мухић сматра да ни једна од интерпретација себе не може да прогласи једино објективном нити дефинитивном, јер би то представљало директно насиље над истином. Зашто? Зато што је „истина у једном

битном сегменту чак и увек – интуиција! Иманенција, непосредност сагледавања!“ (стр. 90). Тумачење не може да буде засновано само на процедурално повезаним рационалним аргументима, већ и на интуицији. Разумети и писати о неком филозофу није могуће уколико се не сагледа управо та интуитивна димензија филозофије, по којој су Сократ, Платон и Аристотел постали највећи стубови филозофског мишљења.

Сам аутор, проф. Мухић, начином на који пише и прилази разумевању филозофа, сведочи једну отвореност и будност за истину, суптилно и логички аргументовано нас приводи разумевању не само онога што је написано већ и онога што није написано и што је могуће сагледати интуитивним увидом. При томе се служи различитим стиловима – од песничког надахнућа до чврсте логичко појмовне анализе. Начин на који Ферид Мухић анализира и приступа филозофима у овој књизи (као и у претходној *Поштомци богова*) откривају најаутентичнију методологију којом се може писати историја филозофије – ступање у директну духовну комуникацију са ауторима! Треба имати у виду да притом у књизи не изостаје позивање на изворна дела као и најрелевантније ауторе и студије у свету, написане на ову тему.

И док у већини књига посвећених Платону наилазимо на исцрпне расправе о односу Платона и Сократа, као и на честа потенцирања разлика између езотеричног и егзотеричног Платоновог учења, Ферид Мухић у овим темама не види суштинску филозофску расправу, сматрајући их готово квазитемама.

Платон је био најбољи Сократов ученик не зато што је следио Сократово учење, него зато што је успео да види и разуме оно што је видео Сократ. И један и други су били привржени истим вредностима, јер те вредности по природи ствари нису ни Платонове ни Сократове, већ су оне само откривене и сагледане од њих „...јер то је темељна истина свих великих дела“ (стр. 80).

У том смислу тешко се може говорити и о суштинској разлици између езотеричног и егзотеричног учења Платонове филозофије. Платон, сматра Ферид Мухић, у свим својим делима, без обзира којим су стилем писана и коме су намењена, говори о непосредном сагледавању света идеја. Суштина езотеричних тајни није у томе што су оне забрањене и, сходно томе, недоступне већини људи. Природа истинских тајни јесте таква, да упркос сваком њиховом тајењу и сакривању оне увек пробију своје зраке и пронађу пут до људског ума и срца. И обрнуто, ма колико их људи откривали, оне увек остају невидљиве за све оне који нису искусили тајну духовне реалности.

Аутентична интерпретација и разумевање античких филозофа често изостаје, рекло би се, и из идеолошких разлога, заснованих на доминацији одређене културе или одређеног начина мишљења.

Потреба за вечношћу је универзална човекова потреба, зато у Сократу и Платону не можемо гледати само зачетке западноевропског филозофског мишљења, јер по Ф. Мухићу, они нити су рођени, нити су живели у Западној Европи, већ у Средоземљу, нити се било чија филозофија може квалификовати само географским одредницама. Филозофска питања су универзална и не могу се прикривати иза географских одредница и подела, налик оној **западна** или

континентална филозофија, већ уколико разлике и постоје, онда су оне само методолошке. Утолико пре, аутор потпуно одбацује савремену поделу на аналитичку и континенталну филозофију, јер је једна повезана са методолошком, а друга са географском одредницом. Филозофија је примарно наднационална и подела филозофије по регионалном карактеру може бити само техничког, али не и супстанцијалног карактера. Повезивање са географским или националним фактором може бити изазвано жељом за колективним самопотврђивањем или може бити последица идеолошког, али не и филозофског приступа.

Разлика је у томе што идеологија приступа истини као да је она њен председ, док филозофија приступа истини са љубављу, сагледава је у свој њеној лепоти и величанствености и одржава себе у будности и трепету пред њом. Филозофија није нити регионална, нити национална појава, већ потпуно независна од свих земаљских система, укључујући и саму науку. „У односу на све друге науке и сваки вид познања филозофија је апсолутно аутономна, ... оне нису ни у једном смислу њене претпоставке и не условљавају појаву филозофије“ (стр. 24). Своју аутономију филозофија заснива на созерцању света правде, бесмртности и врлина, свету који није увек чулно и рационално доступан.

Врлина, бесмртност душе и праведност су теме подједнако блиске свим народима и културама. Филозофско и уметничко у човеку старије је од националног и регионалног, зато се Сократ, Платон и Аристотел морају разумети као универзалне константе човековог менталног капацитета, као филозофски генији људскога рода.

Ферид Мухић овом књигом, аутентичним стилем али и бриљантном аргументацијом спаја два раздвојена краја филозофије, мишљење и биће, исповест и проповед, рационално и мистично. Ако су Хајдегер, Шестов и Ниче дијагностицирали ту раздвојеност, Ф. Мухић не само што даје прецизну дијагнозу, већ преписује и терапију: Утеху! Не ону спољашњу, пролазну и острашћену, већ ону једину ефикасну – Вечност! Без обзира да ли беседи о Сократу или аргументовано полемише са савременим ауторима или пак образлаже Платонове ставове о бесмртности душе, свака реч у књизи, позива на **утеху**.

И док већини људи ова утеха остаје сакривена до краја живота, филозофи проживљавају свој живот у сагледавању једне друге реалности – реалности вечнога, царства лепоте, доброте и љубави. Они овоме свету верују, њему се надају и његове трагове препознају у чулноме свету. Филозоф је бескрајно заљубљен и очаран **истином** коју гледа и пред којом је смирен, зато воли и чезне, не очекујући да ће поједини људи или идеали испунити ту чежњу. Зато пут филозофа није хамлетовска дилема, није пут разједињења, него сједињења, зато је то најтежи и најузвишенији пут.

Филозофија представља осмишљавање, тумачење и одгонетање тајне живота и смрти. Филозофија себе испуњава само уколико у себе укључује и питање сврховитости и вечности човековог живота. Филозофија је аутономна и као инспирација и као проблематизација, али само ако не заборави своју основну мисију – откривање наде и утехе.

